

Vegna draga að frumvarpi til laga um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna (SÍN)

Umsögn stjórnar Sambands íslenskra námsmanna erlendis (SÍNE) við drög að frumvarpi til laga um SÍN -- Mál nr. S-180/2019 - birtist í Samráðsgátt stjórnvalda þann 09.07.2019

I. Inngangur

Að neðan má greina umsögn stjórnar SÍNE vegna draga að frumvarpi mennta- og menningarmálaráðherra um ný lög um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna sem birtist í Samráðsgátt stjórnvalda þann 9. júlí sl. (hér eftir frumvarpið).

Umrætt frumvarp inniheldur ákvæði sem fela í sér verulegar breytingar frá núgildandi lögum um LÍN nr. 21/1992. Þannig má bæði finna jákvæðar og neikvæðar breytingar fyrir námsmenn. Það gefur augaleið að innleiðing námsstyrkja fyrir alla sem klára nám á skilgreindum tíma sem og styrkir sem sérstaklega eru veittir barnafólki eru mjög jákvæðar breytingar og falla vel að markmiði frumvarpsins um tækifæri til náms án tillits til efnahags og stöðu að öðru leyti.

Hins vegar eru gerðar verulegar breytingar sem þarfnast nánari skoðunar. Þannig felur frumvarpið í sér verulegar breytingar á námsstuðningi við námsmenn erlendis. Samkvæmt núgildandi lögum miðast aðstoðin við reiknaða erlenda framfærslu en samkvæmt frumvarpinu verður almennt miðað við íslenska framfærslu auk þess sem finna má heimild til staðaruppbótar. Þá virðast nokkrar breytingar ganga þvert gegn markmiði frumvarpsins um tækifæri námsmanna til að stunda nám án tillits til efnahags og stöðu að öðru leyti. Í því samhengi má t.d. nefna ótakmarkaða vexti, ýmist verðtryggða eða óverðtryggða. Þar að auki eru breytingar á endurgreiðslum, sérstaklega hvað varðar innleiðingu ákvæðis um þrepaskipt jafngreiðslulán og fleira.

Umsögn stjórnar SÍNE skiptist upp í 12 staflíði, frá A-L þar sem verður farið yfir áður nefnd ákvæði frumvarpsins og þá sérstaklega hvernig frumvarpið viðkemur félagsmönnum SÍNE. Það má þó einnig heimfæra fjölmargar athugasemdir SÍNE við námsmenn hér heima.

Að lokum má finna samantekt yfir helstu álitamál frumvarpsins og mat stjórnar SÍNE á frumvarpinu.

II. Helstu athugasemdir stjórnar SÍNE

A. Framfærslulán erlendis og heima

Samkvæmt 2. gr. frumvarpsins er stefnt að því að almenna reglan verði sú að miðað skal við að framfærslulán nægi hverjum námsmanni til að standa straum af almennum framfærslukostnaði á Íslandi meðan á námi stendur að teknu tilliti til fjölskyldustærðar námsmanns og búsetu. Í athugasemdum í frumvarpi með ákvæðinu kemur m.a. fram að það sé skylda sjóðsstjórnar að ákvarða framfærslulán með þeim hætti. Þá segir að um nýmæli sé að ræða þar sem lagt er til að framfærsla námsmanna verði almennt sú sama á Íslandi og erlendis.

Þá er einnig mælt fyrir um heimild til staðaruppbótar eða nokkurs konar reiknaða framfærslu á tilteknum stað. Í athugasemdum í frumvarpi með ákvæðinu er kveðið á um að með staðaruppbótt sé átt við viðbótarlán sem miðast við kostnað á nauðsynjum (fæði, húsnæði o.fl.) og aðrar sérstakar aðstæður á hverjum stað. Að mati stjórnar SÍNE skortir á í lögum og/eða athugasemdum í frumvarpi að framfærslan og/eða staðaruppbót muni tryggja að framfærsla frá SÍN dugi fyrir almennum framfærslukostnaði námsmanna erlendis. Í óbreyttri mynd verður það gríðarlega mikilvægt, verði frumvarpið að lögum, að stjórn SÍN mæli fyrir um staðaruppbót framfærslu námsmanna erlendis þegar nauðsyn ber til. Dragi stjórn SÍN lappirnar í einhverjum tilvikum gæti það bitnað verulega á hagsmunum námsmanna erlendis og vilja námsmanna til að stunda nám sitt utan Íslands. Hér er vert að vekja athygli á eftirfarandi orðum í almennum athugasemdum með frumvarpinu:

„Tölur Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD) sýna að hlutfall íslenskra háskólanema sem stunda nám við háskóla erlendis hefur lækkað úr 19% árið 2012 í 13% árið 2016. Þá hefur fjöldi skiptinema frá íslenskum háskólum staðið í stað eða lækkað lítillega á síðustu árum (tölur frá Rannís). Það vekur athygli að flestir íslensku námsmanna í könnun Eurostudent IV hafa hvorki stundað tímabundið nám erlendis eftir að þeir hófu nám í íslenskum háskóla né ætla þeir sér að gera það. Líkurnar á því að námsmenn stefni á nám erlendis minnka með hækkandi aldri og eru minni hjá þeim sem eiga börn og/eða búa í eigin húsnæði. Aukin fjárhagsleg byrði var algengasta hindrunin sem nefnd var fyrir því að fara utan til náms. Með því að bæta fjárhagsstöðu námsmanna verður fleirum gert kleift að taka hluta námsins erlendis. Íslenskt háskólaumhverfi er lítið og mikilvægt að

námsmenn hér á landi haldi áfram að sækja sér menntun utan landsteinanna til að auka fjölbreytni í námi og efla alþjóðleg tengsl.”

SÍNE gerði lauslegan samanburð á framfærslu námsmanna erlendis samkvæmt úthlutunarreglum fyrir námsárið 2019-2020 og ef umrætt frumvarp hefði tekið gildi fyrir sama námsár. Ef við gengjum út frá því að staðaruppbót yrði ekki nýtt fengju námsmenn í nokkrum löndum lægri framfærslulán, s.s. námsmenn í Sameinuðu Arabísku furstadæmunum, Bandaríkjunum, Sviss, Róm (Ítalía), Kosta Ríka, Mónakó og fleiri löndum.

Verði staðaruppbót ekki gert að skyldu fyrir stjórn SÍN gæti staðan orðið sú að ef heimild til staðaruppbótar yrði ekki nýtt að sumir námsmenn erlendis gætu einungis fengið framfærslulán fyrir hluta framfærslu sinnar erlendis, t.d. þegar verð á nauðsynjum hækkar verulega eða gengisbreytingar verða milli Íslands og tiltekinna landa. Þá yrði til bóta ef lagt væri til ákvæði um gengistryggingu ef gengið milli landa félli um ákveðna prósentu á afmörkuðum tíma.

2. gr.

Framfærslulán og skólagjaldalán.

Námslán samkvæmt lögum þessum skiptast í framfærslulán, skólagjaldalán og eftir atvikum í lán skv. 3. gr. laganna.

Miðað skal við að framfærslulán samkvæmt lögum þessum nægi hverjum námsmanni til að standa straum af almennum framfærslukostnaði á Íslandi meðan á námi stendur að teknu tilliti til fjölskyldustærðar námsmanns og búsetu. Heimilt er að mæla fyrir um staðaruppbót í úthlutunarreglum.

Heimilt er að veita námslán vegna skólagjalda til skóla og náms sem er viðurkennt skv. lögum þessum og er skipulagt sem 60 ECTS eininga nám á skólaári.

Þrátt fyrir 3. mgr. er heimilt að veita námslán vegna skólagjalda til náms sem er skipulagt sem a.m.k. 45 ECTS eininga nám á hverju skólaári.

*Nánar skal mælt fyrir um framkvæmd þessa í úthlutunarreglum Stuðningssjóðsins, þar með talið hámark skólagjaldalána, lágmarkssjálfsaflafé námsmanna og takmarkanir miðað við t.d. sjálfsaflafé og námsframvindu námsmanns. (**Leturbreyting mín**)*

B. Ferðakostnaður

Samkvæmt frumvarpinu er lagt til að sett verði heimild til stjórnar SÍN að veita lán vegna ferðakostnaðar. Stjórn SÍNE telur það jákvætt skref að stefnt er að því að lögfesta sérstakt ákvæði hér um en á sama tíma vekur það furðu að stjórn SÍN sé ekki gert það skylt að veita lán vegna ferðakostnaðar á hverju ári. Þetta er grundvallaratriði fyrir námsmenn erlendis að þeim séu veitt ferðalán svo þeir eigi sömu tækifæri og aðrir námsmenn til að vinna sér inn fjármagn um sumarið enda mun samkvæmt frumvarp almennt séð einungis vera lánað fyrir framfærslu í 9 mánuði.¹ Þannig eiga námsmenn erlendis oft litla möguleika á að finna sér vinnu erlendis auk þess sem í sumum tilvikum eiga þeir hreinlega ekki kost á atvinnuleyfi. Stjórn SÍNE vekur sömuleiðis athygli á því að samkvæmt 3. mgr. 4.9.2. greinar úthlutunarreglna LÍN fyrir námsárið 2019-2020 er einungis veitt lán til ferðakostnaðar einu sinni á hverju námsstigi. Verði það ekki gert að skyldu við stjórn SÍN að veita lán til ferðakostnaðar á hverju ári verða námsmenn erlendis háðir ákvörðun stjórnar SÍN á hverju ári verða frumvarpið að lögum. Þannig má benda á að á næsta námsári eru margir námsmenn erlendis í þeirri stöðu að þurfa nota framfærslulán sitt til að brúa kostnað vegna ferða sinna heim til vinnu. Erfitt er að koma auga á rök fyrir því að slíkt samræmist markmiði frumvarpsins um að tryggja þeim sem falla undir lögin tækifæri til náms án tillits til efnahags og stöðu að öðru leyti.

3. gr.

Önnur lán.

Stuðningssjóði íslenskra námsmanna er heimilt að veita námsmönnum eftirfarandi viðbótarlán við 2. gr. laganna, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum sem tilgreina skal í úthlutunarreglum Stuðningssjóðsins:

1. Lán til námsmanna sem búa hjá efnalithum foreldrum.

---

¹ Hér er vert að vekja athygli á því að í einhverjum tilvikum gæti verið lánað fyrir námi yfir sumartímann.

2. Lán vegna maka.

3. Lán vegna röskunar á stöðu og högum námsmanns.

4. Lán vegna sjúkratrygginga.

5. Lán vegna ferðakostnaðar.

6. Lán vegna meðlagsgreiðslna.

7. Lán vegna tungumálanáms sem telst nauðsynlegur undirbúningur undir lánshæft nám.

Í úthlutunarreglum Stuðningssjóðsins skal mæla fyrir um framkvæmd 1. mgr. Heimilt er að skilyrða réttinn til láns samkvæmt þessari grein m.a. með því að setja hámark á lánsupphæð, gera kröfu um tiltekna námsframvindu, óska eftir upplýsingum frá námsmönnum, mökum og foreldrum en þá í samræmi við 13. gr. laga þessara, takmarka upphæð lána vegna tekna foreldra og námsmanns. **(Leturbreyting mín)**

C. Samtímagreiðslur

Samkvæmt frumvarpinu er lagt til að sett verði ákvæði sem heimili samtímagreiðslur. Þannig er það ekki gert að skyldu að greiða námslán út mánaðarlega. Ef ætlunin er að leggja til nýtt námslánakerfi sem er meira í ætt við námslánakerfi á Norðurlöndunum sér stjórn SÍNE engin rök fyrir því að hafa ekki ákvæðið afdráttarlausara og kveða hreinlega á um skyldu í þessum efnunum en að öðru leyti væri það háð ákvörðun stjórnar SÍN hverju sinni.

12. gr.

Umsókn, samtímagreiðslur og ábyrgðarmenn.

Námsmaður skal sækja um námslán innan umsóknarfrests sem kveðið er á um í úthlutunarreglum. Í umsókn skal tilgreint hvers konar námslán er verið að sækja um og hvort óskað sé eftir fullu láni samkvæmt reglum sjóðsins eða lægri fjárhæð.

Námsmenn, sem fá námslán úr Stuðningssjóðnum, skulu undirrita skuldabréf við lántöku teljist þeir tryggir lánþegar samkvæmt úthlutunarreglum.

Teljst námsmaður ekki tryggur lánþegi getur hann lagt fram ábyrgðir sem Stuðningssjóðurinn telur viðunandi. Ábyrgðir geta m.a. verið fasteignaveð, ábyrgðaryfirlýsing fjármálastofnunar eða yfirlýsing ábyrgðarmanns um sjálfskuldarábyrgð á endurgreiðslu námsláns með sömu skilmálum og lán lántaka er með, allt að tiltekinni fjárhæð.

Stuðningssjóðnum er heimilt að veita námslán allt að hámarksfjárhæð samkvæmt úthlutunarreglum eða fyrir þeirri fjárhæð sem ábyrgð hefur verið veitt fyrir skv. 3. mgr. Stjórn Stuðningssjóðsins ákveður hvaða skilyrðum lántakendur og ábyrgðarmenn skuli fullnægja. Ábyrgð ábyrgðarmanns, eins eða fleiri, getur fallið niður enda setji námsmaður aðra tryggingu sem stjórn sjóðsins metur fullnægjandi. Ábyrgð ábyrgðarmanna erfist ekki enda sé lánþegi í skilum við Stuðningssjóðinn.

Heimilt er að greiða námslán út mánaðarlega.

*Heimilt er í úthlutunarreglum að mæla nánar fyrir um framkvæmd greinarinnar.
(Leturbreyting mín)*

D. Styrkur vegna framfærslu barna

Samkvæmt frumvarpinu verður styrkur vegna framfærslu barns einungis veittur að hámarki í 96 mánuði. Stjórn SÍNE sér enga ástæðu til þess að takmarka þetta við 96 mánuði og telur eðlilegra að miða við hámark ECTS eininga sem lánað er fyrir hverju sinni.

16. gr.

Styrkur vegna framfærslu barna.

Námsmaður, sem þiggur námslán skv. lögum þessum, skal fá styrk til framfærslu barns sem nemur einföldum barnalífeyri á mánuði að uppfylltum eftirfarandi skilyrðum:

1. Námsmaður uppfyllir lágmarks námsframvindukröfur skv. 14. gr. eða fellur undir undanþágur skv. 2. mgr. 14. gr.

2. Barn er með lögheimili hjá námsmanni.

3. Námsmaður sækir um námslán í samræmi við 12. gr.

Einungis er greiddur einn styrkur með hverju barni á mánuði. Hafi barn tvöfalt lögheimili samkvæmt lögum um lögheimili og skipta heimilisfesti hjá báðum forsjárforeldrum yfir tekjuárið, þá teljast báðir forsjárforeldrar framfærendur barnsins og skal reikna helming styrks vegna framfærslu barns til hvors forsjárforeldris, séu þeir báðir námsmenn sem falla undir lög þessi.

Ekki er heimilt að fá bæði styrk vegna framfærslu barns og viðbótarlán vegna meðlags til sama námsmanns vegna sama barns.

Styrkur hvers námsmanns vegna framfærslu barns er veittur að hámarki í 96 mánuði og eingöngu í þeim mánuðum sem nám er stundað.

Uppfylli námsmaður ekki kröfur þessarar greinar er sjóðstjórn heimilt að breyta veittum styrk í lán með þeim skilmálum sem mælt er fyrir um í lögum þessum.

(Leturbreyting mín)

E. Vextir námslána

Stjórn SÍNE lýsir yfir verulegum áhyggjum vegna fyrirhugaðra breytinga hvað varðar vexti á námslán. Í fyrsta lagi þó almennt megi telja það jákvætt að námsmenn hafi val um hvort þeir taki verðtryggt eða óverðtryggt lán verður ekki séð að

námslán falli undir lög nr. 33/2013 um neytendalán og þá neytendavernd sem löggin hafa í för með sér.

Í öðru lagi er kveðið á um í frumvarpinu að vextir af verðtryggðum/óverðtryggðum lánum byggja á vaxtakjörum sem ríkissjóði bjóðast á markaði en í núgildandi lögum um LÍN er kveðið á um verðtryggða vexti sem eru þó aldrei hærri en 3% ársvextir af höfuðstól skuldarinnar. Hér er vert að vekja athygli á að frá setningu umræddra laga verður ekki séð að vextir hafi verið hærri en 1% verðtryggðir og hefur því svigrúm til hækkunar vaxta ekki verið nýtt. Verði umrætt frumvarp að lögum verður því hámarks vaxtaþrósentu lögð af.

Samkvæmt athugasemdum með 18 og 19. gr. frumvarpsins skulu vextir verðtryggðra námslána miðast hverju sinni við ávöxtunarkröfu þess verðtryggða/óverðtryggða skuldabréfaflokks ríkissjóðs á skipulögðum verðbréfamarkaði með viðskiptavakt sem styðst á til gjalddaga, þó að lágmarki 6 mánuðir. Þannig skal taka mið af ávöxtunarkröfu í dagslok síðasta viðskiptadags þess vaxtatímabils sem næst er undan því vaxtatímabili sem ákvarða á vexti fyrir. Það er því óhætt að segja að hinn almenni námsmaður sem myndi hefja nám með stuðningi frumvarpsins skólaárið 2020-2021 hafi litla sem enga hugmynd um hvaða vexti hann muni fá í lok námsins enda háð fjölmörgum breytum.

Þannig má einnig nefna að samkvæmt frumvarpinu er kveðið á um að fari vextir yfir ýmist 4% verðtryggt eða 9% óverðtryggt skuli þriggja manna nefnd fara yfir ástæður þess og leggja til við ráðherra mögulegar útfærslur á breytingum. Hvernig ber að útfæra þetta ákvæði að öðru leyti er ekki skýrt en t.d. verður ekki séð að kveðið sé á um heimild fyrir ráðherra að breyta vaxtastigi í samræmi við tillögu sem bærst frá umræddri nefnd. Í því samhengi má benda á athugasemdir í frumvarpi með 18. gr. um að settur sé varnagli á að ef vaxtakjör fari yfir 4% með föstu vaxtaálagi þá verði leitað mögulegra lausna til úrbóta á því. Einnig segir að gert sé ráð fyrir að viðbrögð samkvæmt þessari grein væru fjármögnuð sérstaklega og komi til viðbótar við það

fjárframlag sem ríkissjóður veitir til fjármögnunar á námsaðstoð samkvæmt frumvarpi þessu.² Þannig eru allar breytingar með vísan til ákvæðisins háðar því að þær yrðu fjármagnaðar sérstaklega en ekki verður annað séð en það yrði þá háð pólitískum vilja ríkisstjórnarinnar hverju sinni. Það gefur augaleið að slíkt ferli gæti tekið marga mánuði en á meðan myndu vextir á námslánum halda áfram að tikka. Í þriðja lagi er vert að nefna að veitt er heimild samkvæmt frumvarpinu til að ákveða vaxtaálag í úthlutunarreglum SÍN en það skal taka mið af væntum afföllum af endurgreiðslu námslána. Í athugasemdum í frumvarpinu með 18. gr. er vísað til væntra affalla vegna vanskila eða andláts námsmanna. Þá segir einnig að miðað við núverandi mat á forsendum frumvarpsins um lánakjör og endurgreiðslufyrirkomulag er gert ráð fyrir að afföll námslána verði um 0,6%-0,8% árlega. Í stuttu máli verða það því greiðendur hverju sinni sem borga afföll annarra námslána en erfitt er að sjá réttlætninguna fyrir þeirri tilhögun. Þá er ekkert hámark í lögnum varðandi vaxtaálagið.

18. gr.

Verðtryggð lán.

Vextir af verðtryggðum lánum skulu vera breytilegir og byggja á vaxtakjörum sem ríkissjóði bjóðast á markaði að viðbættu föstu vaxtaálagi sem tekur mið af væntum afföllum af endurgreiðslu námslána.

Álag skal ákveðið og birt í úthlutunarreglum hvers árs.

Fari verðtryggðir vextir ásamt föstu vaxtaálagi yfir 4% skal þriggja manna nefnd fara yfir ástæður þess og leggja til við ráðherra mögulegar útfærslur á breytingum. Ráðherra skipar nefndina þannig: einn samkvæmt tilnefningu frá forsætisráðherra, einn samkvæmt tilnefningu frá Seðlabanka Íslands og einn án tilnefningar og skal hann vera formaður nefndarinnar. (Leturbreyting mín)

19. gr.

Óverðtryggð lán.

Vextir af óverðtryggðum lánum skulu vera breytilegir og byggja á vaxtakjörum sem ríkissjóði bjóðast á markaði að viðbættu föstu vaxtaálagi sem tekur mið af væntum afföllum af endurgreiðslu námslána.

Álag skal ákveðið og birt í úthlutunarreglum hvers árs.

---

² Ath. vísað er í umræddar athugasemdir um 18. gr. í athugasemdum um 19. gr.

Fari óverðtryggðir vextir ásamt föstu vaxtaálagi yfir 9% skal nefndin skv. 3. mgr. 18. gr. fara yfir ástæður þess og leggja til við ráðherra mögulegar útfærslur á breytingum. (Leturbreyting mín)

F. Endurgreiðslur námslána

Í frumvarpinu er einnig að finna breytingu er lýtur að endurgreiðslum og verða þær almennt nú einu ári eftir námslok í stað tveggja. Verði þessi breyting að lögum mun þetta óhjákvæmilega leiða til þess að greiðslubyrði verði þyngrri fyrir námsmenn sem eru tiltölulega nýkomnir úr námi en ef þetta hefði verið óbreytt. Í athugasemdum með ákvæðinu í frumvarpi er sérstaklega vísað til fyrirkomulagsins að þessu leyti á Norðurlöndunum en að sama skapi verður að hafa í huga að vaxtaumhverfið er oft á tíðum allt annað. Þannig má tak sem dæmi að vextir í Svíþjóð fyrir árið 2019 eru 0,16% óverðtryggðir.

20. gr.

Almennt um endurgreiðslur námslána.

Endurgreiðslur námslána hefjast einu ári eftir námslok. Námslok samkvæmt þessari grein teljast frá þeim tíma þegar námsmaður hættir að þiggja námslán frá Stuðningsjóði íslenskra námsmanna, en stjórn sjóðsins úrskurðar um vafatílfelli.

Námsmaður getur sótt um að fresta námslokum samkvæmt 1. mgr. í allt að sex ár ef hann heldur áfram aðstoðarhæfu námi samkvæmt lögum þessum.

Endurgreiðslur námslána skulu almennt greiddar mánaðarlega fyrsta hvers mánaðar. Heimilt er að innheimta í einu lagi á hverjum gjaldþaga endurgreiðslur vegna allra sambærilegra skuldabréfa lánþega.

Lánþega er heimilt að greiða lán hraðar en mælt er fyrir um í lögum þessum án aukins kostnaðar.

Lánþega ber að greiða kostnað sem hlýst af innheimtu hvernar greiðslu og ofgreiðslu skv. 28. gr. (Leturbreyting mín)

G. Aldurshámark

Samkvæmt frumvarpinu verður ekki annað séð en að námslán verði einungis veitt þeim sem eru yngri en 65 ára, þ.e. námslán þurfa að vera að fullu greidd árið

sem lánþegi nær 65 ára aldri. Í athugasemdum með ákvæðinu í frumvarpi er m.a. vísað til þjóðhagslegrar hakvæmni fyrir samfélagið. Að mati stjórnar SÍNE verður hins vegar réttur einstaklingsins til að stunda nám án tillits til efnahags að vega þyngra en fjárhagsleg rök. Þannig má velta fyrir mögulegu ólögmæti ákvæðisins en ekki verður séð að þeir dómur Hæstaréttar sem vísað er til í greinargerð séu sambærilegir því sem hér er lagt til.

21. gr.

Prepaskipt endurgreiðsla námslána.

Endurgreiðslutími námslána er almennt háður lántökufjárhæð sem er þrepaskipt en þó skal námslán ávallt vera að fullu greitt á því ári þegar lánþegi nær 65 ára aldri. Prepaskipting skal ákveðin í úthlutunarreglum árlega.

Námslán skulu endurgreidd sem jafngreiðslulán með breytilegum vöxtum með mánaðarlegum endurgreiðslum, fyrsta hvers mánaðar.

Nánar skal mælt fyrir um framkvæmd þessarar greinar í úthlutunarreglum. (Leturbreyting mín)

H. Prepaskipt jafngreiðslulán

Umrætt ákvæði 21. gr. kveður einnig á um þá meginreglu að námslán verði jafngreiðslulán sem og að þrepaskipting verði komið á fót. Samkvæmt athugasemdum í frumvarpi með ákvæðinu þá er meginlegan sý að almennt skuli miðað við að endurgreiðslutími námslána verði háður lántökufjárhæð en þó skal endurgreiðslutíminn aldrei vera lengri en svo að lán verði endurgreitt áður en lánþegi nái 65 ára aldri. Þannig er ætlunin að endurgreiðslutími verði háður fjárhæð láns samkvæmt ákvörðun sjóðsstjórnar hverju sinni. Þá kemur fram í athugasemdum í frumvarpi með ákvæðinu að hugsunin með jafngreiðslufyrirkomulag væri svo að greiðslubyrði námslána dreifst jafnt yfir endurgreiðslutímann en verði ekki of þung í upphafi. Það er erfitt að átta sig á því hvernig þetta geta verið rök með þrepaskiptum jafngreiðslulánum enda falla þau betur sem rök með tekjutengingu námslána.

21. gr.

Prepaskipt endurgreiðsla námslána.

*Endurgreiðslutími námslána er almennt háður lántökufjárhæð sem er þrepaskipt en þó skal námslán ávallt vera að fullu greitt á því ári þegar lánþegi nær 65 ára aldri. **Prepaskipting skal ákveðin í úthlutunarreglum árlega.***

Námslán skulu endurgreidd sem jafngreiðslulán með breytilegum vöxtum með mánaðarlegum endurgreiðslum, fyrsta hvers mánaðar.

Nánar skal mælt fyrir um framkvæmd þessarar greinar í úthlutunarreglum. (Leturbreyting mín)

I. Tekjutenging við endurgreiðslu námslána

Í ákvæði 22. gr. er finna undanþáguákvæði frá meginreglunni í 21. gr. og kveður á um tekjutengingu við endurgreiðslu námslána og má ætla að stór hluti námsmanna falli þar undir. Hins vegar er skilyrði fyrir því að viðkomandi ljúki námi sínu á því ári er hann nær 35 ára aldri. Í athugasemdum í frumvarpi með ákvæðinu er vísað til þess að samkvæmt niðurstöðum Eurostudent VI sé meðalaldur háskólanema í Evrópu hæstur hér á landi, þ.e. 29,7 ár til samanburðar við 25 ár og er hér hæsta hlutfall námsmanna yfir þrítugu. Þá er vísað til þess að það sé bæði ávinningur fyrir námsmenn og samfélagið að námi ljúki snemma á ævinni.

Stjórn SÍNE áréttar að það eru ekki allir námsmenn í þeirri stöðu að geta farið í nám snemma á ævinni en með því að miða við 35 ára aldur verður ekki annað séð en að þeir sem fara síðar í nám gætu þurft að búa við mun þyngrri endurgreiðslubyrði en aðrir. Þá gefur það augaleið að þeir sem fara erlendis í nám gera það oft síðar á ævinni og jafnvel eftir að hafa verið í mörg ár á vinnumarkaði eftir grunnám. Verður því ekki annað séð en að aldursviðmiðið gæti sérstaklega bitnað á þeim stunda nám erlendis sem og þeim sem stefna á nám erlendis. Jafnframt er vísað að ofan til Eurostudent VI en ekki virðist hafa verið farið í neina frekari greiningu á því á hvaða hópum samfélagsins þetta aldursviðmið muni helst bitna á.

Samkvæmt 2. mgr. 22. gr. þá er m.a. sett sú regla að ef lánþegi hefur klárað nám fyrir 35 ára aldurinn en hyggur á annað nám t.d. erlendis sem hann lýkur eftir 35 ára aldurinn þá getur hann ekki fallið undir 22. gr. með bæði námslánin, einungis hið fyrra. Kjósi hann að greiða ekki eftir meginreglunni í 21. gr. verður hann að greiða af öllum sínum námslánunum samtímis og verður því endurgreiðslubyrði þess lánþega enn þyngrri en annarra.

22. gr.

Tekjutengd endurgreiðsla námslána.

Lánþegi getur valið að endurgreiða námslán með tekjutengingu séu námslok hans áður eða á því ári er hann nær 35 ára aldri.

Taki lánþegi annað námslán hjá Stuðningssjóði íslenskra námsmanna eftir 35 ára aldur eða lýkur námi eftir þann aldur getur hann valið að endurgreiða allar eftirstöðvar námslána sinna skv. 21. gr., eða greiða samtímis af þeim öllum.

Lánstími námsláns er ótilgreindur en greitt skal af námsláni þar til skuldin er að fullu greidd, þegar lánþegi velur tekjutengda endurgreiðslu skv. 1. mgr.

Tekjutengd endurgreiðsla ákvarðast í tvennu lagi. Annars vegar er föst afborgun, sem innheimt er mánaðarlega, óháð tekjum og hins vegar tekjutengd afborgun sem einnig er innheimt mánaðarlega og er háð tekjum fyrri ára.

Föst afborgun er 10.000 kr. bundin vísitölu neysluverðs með grunnvísitöluna [●] stig. Fasta afborgunin breytist í hlutfalli við breytingar á vísitölunni frá grunnvísitölu til fyrstu endurgreiðslu og síðan í hlutfalli við breytingar á vísitölunni milli endurgreiðslna. Föst afborgun skal greidd mánaðarlega fyrsta hvers mánaðar.

Tekjutengd afborgun fyrstu sex mánuði ársins miðast við 3,75% af tekjustofni lánþega tveimur árum á undan endurgreiðsluári og seinni sex mánuði ársins við 3,75% af tekjustofni lánþega ársins á undan endurgreiðsluári. Tekjutengd afborgun skal greidd mánaðarlega fyrsta hvers mánaðar. Frá tekjutengdri afborgun samkvæmt þessari málsgrein dregst föst afborgun skv. 5. mgr.

Heimilt er að ákveða að mánaðarleg tekjutengd afborgun skv. 6. mgr., skuli miðast við 3,75% af tekjum lánþega síðustu tveggja mánaða.

Nánar skal mælt fyrir um framkvæmd þessarar greinar í úthlutunarreglum. (Leturbreyting mín)

J. Undanþága frá afborgunum og endurgreiðslum

Samkvæmt ákvæði 24. gr. frumvarpsins er stjórn SÍN heimilt að veita undanþágu frá tekjutengdri afborgun eða mánaðarlegum endurgreiðslum ef skyndilegar og verulegar breytingar verða á högum lánþega á endurgreiðslutíma námslána eða á meðan námstíma stendur líkt og nánar greinir í ákvæðinu. Finna má sambærilegt ákvæði í 8. gr. laga nr. 21/1992 um LÍN en hins vegar verður ekki annað séð en um nokkrar breytingar sé að ræða. Þannig fellur fasta afborgunin ekki undir undanþáguákvæðið en ekki er að finna frekari rökstuðning fyrir því í frumvarpinu. Þá má ætla að lánþegar sem greiða skv. 21. gr. (þrepaskipt jafngreiðslulán) lendi almennt í þyngri greiðslubyrði næsta mánuð á eftir ólíkt þeim sem greiða eftir 22. gr. (tekjutenging) enda minnkar höfuðstóll námslánsins ekki um umrædda fjárhæð sem var undanþegin.

24. gr.

Undanþágur frá endurgreiðslu.

Sjóðstjórn er heimilt að veita undanþágu frá tekjutengdri afborgun eða mánaðarlegum endurgreiðslum, skv. 21. og 22. gr., að hluta eða öllu leyti, í allt að sex mánuði í senn, ef skyndilegar og verulegar breytingar verða á högum lánþega á endurgreiðslutíma námslána eða á meðan náms tíma stendur, t.d. ef hann veikist alvarlega, verður fyrir slysi er skerðir til muna ráðstöfunarfé hans og möguleika til að afla tekna eða aðrar sambærilegar ástæður valda verulegum fjárhagsörðugleikum hjá lánþega eða fjölskyldu hans.

Sömu heimild til að veita undanþágu, frá tekjutengdri afborgun skv. 21. gr., hefur sjóðstjórn ef skyndileg og veruleg breyting hefur orðið á högum lánþega þannig að tekjustofni vegna tekna á fyrri árum gefur ekki rétta mynd af fjárhag lánþega á endurgreiðsluárinu.

Lánþegi, sem sækir um undanþágu skv. þessari grein, skal leggja sjóðstjórn til þær upplýsingar er stjórnin telur skipta máli. Umsóknin skal berast Stuðningssjóðnum eigi síðar en 30 dögum eftir gjalddaga afborgunar. Umsókn um undanþágu skv. 1. og 2. mgr. frestar innheimtu þeirrar afborgunar sem umsóknin snýr að.

Stjórn SÍNE tekur undir athugasemdir Stúdentaráðs hvað varðar breytingu á stjórn sjóðsins en hún var gerð án nokkurs samráðs við SÍNE. Í frumvarpinu er vísað til þess að það sé einfaldara að heildarsamtökin velji sína fulltrúa. Þannig væri áfram gert ráð fyrir því að LÍS muni tilnefna félagsmenn sem gæta sérstaklega hagsmuna námsmanna við ríkisháskóla, námsmanna við sérskóla á Íslandi og námsmanna við háskóla erlendis. Þrátt fyrir að síðasti málsliður sé jákvæður, þ.e. að ætlunin sé að allir námsmenn hafi sína fulltrúa, verður ekki séð að þetta muni tryggja að námsmenn erlendis hafi sinn fulltrúa í stjórn SÍN. (Leturbreyting mín)

K. Sjóðsstjórn SÍN

Stjórn SÍNE lýsir yfir vonbrigðum með þá breytingu sem mun felast í sjóðsstjórn SÍN samkvæmt 32. gr. frumvarpsins hvað varðar fulltrúa SÍNE. Samkvæmt ákvæðinu mun LÍS tilnefna 3 fulltrúa í stjórn í stað Stúdentaráðs HÍ, BÍSN og SÍNE áður. Það er þó jákvætt að eftir sem áður er gert ráð fyrir því að einn af þessum fulltrúum gæti sérstaklega að hagsmunum námsmanna erlendis samkvæmt þeim athugasemdum sem er að finna með ákvæðinu í frumvarpinu. Stjórn SÍNE leggur áherslu á að ekkert samráð var haft við SÍNE um þessa breytingu og þá hafði engin afstaða verið tekin á landsþingi LÍS vegna málsins. Stjórn SÍNE telur eðlilegra að ákvæðið verði óbreytt frá gildandi lögum hvað varðar fulltrúa þessara félaga og í stað þess verði LÍS veitt áheyrnaraðild að sjóðsstjórn SÍN.

32. gr.

Sjóðsstjórn.

Ráðherra skipar sjóðsstjórn Stuðningssjóðsins, þrjá samkvæmt tilnefningu landssamtaka íslenskra stúdenta, einn samkvæmt tilnefningu samtaka námsmanna við framhaldsskóla á Íslandi, einn samkvæmt tilnefningu samtaka launþega, einn samkvæmt tilnefningu ráðherra er fer með fjárreiður ríkisins og fjóra án tilnefningar og skal einn þeirra vera formaður stjórnar og annar varaformaður.

Stjórnin skal skipuð til tveggja ára í senn. Skipunartími fulltrúa ráðherra og ráðherra er fer með fjárreiður ríkisins skal þó takmarkaður við embættistíma þeirra ráðherra sem skipuðu þá eða tilnefndu síji þeir skemur. Varamenn í stjórn sjóðsins skulu skipaðir með sama hætti og til jafnlangs tíma.

Verði atkvæði jöfn við afgreiðslu mála í stjórn sjóðsins sker atkvæði formanns úr.

Helstu verkefni sjóðsstjórnar Stuðningssjóðsins eru:

1. að móta áherslur í starfi Stuðningssjóðsins,

2. að hafa eftirlit með starfsemi og fjárreiðum Stuðningssjóðsins,

3. að gera tillögur til ráðherra að úthlutunarreglum, sbr. 40. gr.,

4. að skera úr vafamálum er varða einstaka lánþega og öðrum málum með bókuðum samþykktum.

Ákvörðunum sjóðsstjórnar varðandi málefni einstakra lánþega má vísa til málskotsnefndar, sbr. 34. gr., innan þriggja mánaða frá tilkynningu um ákvörðun.

Sjóðsstjórn er heimilt að skipa undirnefndir úr hópi stjórnarmanna m.a. til að fjalla um einstök mál og gera tillögur fyrir sjóðsstjórn.

Sjóðsstjórn er heimilt að fela bankastofnunum eða ríkisskattstjóra útborgun lána, innheimtu og aðra daglega afgreiðslu.

Bókhaldi skal haga samkvæmt fyrirætlum Fjársýslu ríkisins. (Leturbreyting mín)

L. SÍN og fjármálafyrirtæki

Samkvæmt 7. mgr. 32. gr. frumvarpsins er að finna sambærilega heimild og er í núgildandi lögum um LÍN til að fela fjármálafyrirtækjum útborgun lána, innheimtu og aðra daglega afgreiðslu. Að mati stjórnar SÍNE getur það orðið til þess að auka útgjöld SÍN og/eða námsmanna að fela öðrum afgreiðslu sem SÍN getur almennt séð um sjálft.

32. gr.

Sjóðsstjórn.

Ráðherra skipar sjóðsstjórn Stuðningssjóðsins, þrjá samkvæmt tilnefningu landssamtaka íslenskra stúdenta, einn samkvæmt tilnefningu samtaka námsmanna við framhaldsskóla á Íslandi, einn samkvæmt tilnefningu samtaka launþega, einn samkvæmt tilnefningu ráðherra er fer með fjárreiður ríkisins og fjóra án tilnefningar og skal einn þeirra vera formaður stjórnar og annar varaformaður.

Stjórnin skal skipuð til tveggja ára í senn. Skipunartími fulltrúa ráðherra og ráðherra er fer með fjárreiður ríkisins skal þó takmarkaður við embættistíma þeirra ráðherra

sem skipuðu þá eða tilnefndu síji þeir skemur. Varamenn í stjórn sjóðsins skulu skipaðir með sama hætti og til jafnlangs tíma.

Verði atkvæði jöfn við afgreiðslu mála í stjórn sjóðsins sker atkvæði formanns úr.

Helstu verkefni sjóðsstjórnar Stuðningsjóðsins eru:

1. að móta áherslur í starfi Stuðningsjóðsins,

2. að hafa eftirlit með starfsemi og fjárreiðum Stuðningsjóðsins,

3. að gera tillögur til ráðherra að úthlutunarreglum, sbr. 40. gr.,

4. að skera úr vafamálum er varða einstaka lánþega og öðrum málum með bókuðum samþykktum.

Ákvörðunum sjóðsstjórnar varðandi málefni einstakra lánþega má vísa til málskotsnefndar, sbr. 34. gr., innan þriggja mánaða frá tilkynningu um ákvörðun.

Sjóðsstjórn er heimilt að skipa undirnefndir úr hópi stjórnarmanna m.a. til að fjalla um einstök mál og gera tillögur fyrir sjóðsstjórn.

Sjóðsstjórn er heimilt að fela bankastofnunum eða ríkisskattstjóra útborgun lána, innheimtu og aðra daglega afgreiðslu.

Bókhaldi skal haga samkvæmt fyrirmælum Fjárýslu ríkisins. **(Leturbreyting mín)**

III. Samantekt

Að ofan má finna helstu athugasemdir okkar í stjórn SÍNE við nýtt frumvarp um SÍN með fyrirvara um frekari athugasemdir verði frumvarpið lagt fyrir Alþingi í óbreyttri eða breytttri mynd. Við höfum ávallt lagt áherslu á að stigið verði varlega til jarðar með allar breytingar á lánasjóðnum og að um slíkar breytingar þurfi að ríkja víðtæk samstaða í þjóðfélaginu. Þannig er mikilvægt að standa vörð um SÍN sem félagslegan jöfnunarsjóð í samræmi við markmið frumvarpsins um SÍN.

Þrátt fyrir að SÍNE gerir ýmsar athugasemdir við fyrirhugað frumvarp þá lýsir stjórnin yfir almennri ánægju með samráð Mennta- og menningarmálaráðherra við SÍNE og LÍS við gerð frumvarpsins og er það mikil bót frá því að síðasta frumvarp um nýtt námslánakerfi var kynnt og lagt fram á Alþingi.³ Slíkt samráð er til mikillar bóta við alla vinnu og vonandi er samráð fulltrúa stúdenta og mennta- og menningarmálaráðherra komið til að vera.

Það má almennt finna jákvæðar breytingar í frumvarpinu sem munu gagnast mörgum námsmönnum. Þannig má helst nefna innleiðingu heimildar til að fella niður hluta námslána klári viðkomandi á skilgreindum tíma sem og námsstyrk til foreldra í námi. Jafnframt er að finna í frumvarpinu heimild til tímabundinna ívilnana við endurgreiðslu námslána til lánþega í ákveðnum tilvikum. Þá verður ekki annað séð en lántökugjald hafi verið afnumið. Jafnframt hefur frítekjumark þegar verið hækkað verulega í úthlutunarreglum fyrir námsárið 2019-2020.

Hins vegar er því miður einnig að finna breytingar til verri vegar í umræddu frumvarpi. Þannig mætti fyrst og fremst nefna vaxtabreytingar en lítil sem engin takmörk virðast vera til staðar á hversu háir þeir gætu orðið líkt og áður hefur verið reifað. Þá eru engar breytingar gerða á grunnviðmiði framfærslulána þrátt fyrir að

---

³ Hins vegar er hér áréttáð að ekkert samráð var haft við SÍNE hvað viðkemur skipan stjórnar SÍN.

vísað sé til þess í almennum athugasemdum með frumvarpinu að 34% íslenskra háskólanema meti fjárhagsstöðu sína annað hvort alvarlega eða mjög alvarlega. Stjórn SÍNE telur ámælisverlegt að engar breytingar verði gerðar á grunnviðmiði þrátt fyrir þetta og tekur undir með athugasemdum Stúdentaráðs HÍ í umsögn þeirra um frumvarpið hvað varðar grunnviðmið framfærslulána. Þá er einungis að finna heimild til ferðalána og samtímagreiðslna í frumvarpinu en ekki skylda fyrir stjórn SÍN. Jafnframt er gagnrýnivert að finna megi heimild fyrir stjórn SÍN að krefjast lágmarkssjálfaflafés þegar kemur að veitingu skólagjaldalána sem og skortur á heimild til uppgreiðsluafsláttar, skattaafsláttar eða frestun endurgreiðslna vegna fyrstu kaupa. Þá eru gagnrýniverðar breytingar er lúta m.a. að endurgreiðslum til hins verra, meginregla um þrepaskipt jafngreiðslunámslán fyrir þá sem ljúka námi eftir 35 ára aldur, aldurshámark, skipan stjórnar og fleira.

Loks verður að nefna grundvallarbreytingar á því hvernig framfærslulán til námsmanna erlendis eru reiknuð. Nú verður almenna reglan sú að miðað verði við íslenska framfærslu en líkt og áður hefur verið reifað eru nokkur lönd þar sem það myndi leiða til skerðingar á námslánunum. Þó er einnig að finna heimild til staðaruppbótar sem yrði að öllum líkindum þá reiknuð framfærsla í viðkomandi landi sem er mjög mikilvægt að verði nýtt og reiknuð af óháðum aðila, s.s. Hagfræðistofnun HÍ. Stjórn SÍNE bendir sömuleiðis á að enn skortir þó nokkuð á opinberar greiningar á áhrifum frumvarpsins sem og kostnaðarmat þess.

Stjórn SÍNE áréttar sömuleiðis að námsmenn erlendis hafa alla jafna skipulagt nám sitt með miklum fyrirvara og er því mikilvægt að allar mögulegar breytingar á námslánakerfinu liggi skýrt fyrir með sem mestum fyrirvara auk þess sem þær séu vel ígrundaðar. Þannig hafa námsmenn erlendis þegar gert ráð fyrir ákveðinni námsaðstoð í námi sínu erlendis og mikilvægt að engar breytingar verði á til hins verra. Líkt og áður hefur komið fram verður ekki annað séð en að námsaðstoð

skerðist í sumum löndum erlendis samkvæmt frumvarpinu ef ekki verður sett sérstök staðaruppbót. Stjórn SÍNE leggur þunga áherslu á að verði frumvarpið að lögum að framfærslulán námsmanna erlendis verði ekki skert frá núverandi fyrirkomulagi. Það væri hægt að tryggja ýmist með breytingu á grunnviðmiðum framfærslunnar eða með skyldu til staðaruppbótar. Þá er nauðsynlegt að koma á einhvers konar gengistryggingu.

Stjórn SÍNE gerir því fyrirvara á umsögn sinni enda skortir enn á ýmsar greiningar á áhrifum þess. Því eru athugasemdir SÍNE ekki tæmandi taldar í umsögn sinni og gerir því sömuleiðis fyrirvara við frekari athugasemdir síðari stigum, t.d. þegar frumvarpið verður lagt fyrir Alþingi í breyttri eða óbreyttri mynd.

Það er nauðsynlegt að athugasemdir okkar að ofan verði teknar til ítarlegrar skoðunar af hálfu nefndarinnar til að tryggja að nám verði áfram fyrir alla, án tillits til efnahags.

F.h. stjórnar Sambands íslenskra námsmanna erlendis

Jóhann Gunnar Þórarinnsson
stjórnarformaður